

**Kamu Kurumlarına Yönelik İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi
Model Önerisi**

*Proposal for an Occupational Health and Safety Management System
Model for Public Institutions*

Özge AKANER

Gazi Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü

Kazaların Çevresel ve Teknik Araştırması Ana Bilim Dalı

Gazi University

Graduate School of Natural and Applied Sciences

Department of Environmental and Technical Research of Accidents

ozge.akaner@gmail.com

Prof. Dr. Veysel ÖZDEMİR

Gazi Üniversitesi

Teknoloji Fakültesi

Endüstriyel Tasarım Mühendisliği Anabilim Dalı

Gazi University

Faculty of Technology

Department of Industrial Design Engineering

vozdemir@gazi.edu.tr

Ocak 2022, Cilt 13, Sayı 1, Sayfa: 41-59
January 2022, Volume 13, Number 1, Page: 41-59

P-ISSN: 2146-0000

E-ISSN: 2146-7854

©2010-2022

www.dergipark.org.tr/cider

İMTİYAZ SAHİBİ / OWNER OF THE JOURNAL

Kenan YAVUZ
(ÇASGEM Adına / On Behalf of the ÇASGEM)

EDİTÖR / EDITOR IN CHIEF

Dr. Elif ÇELİK

EDİTÖR YARDIMCISI/ASSOCIATE EDITOR

Dr. Berna YAZAR ASLAN
Esra TAŞÇI

TARANDIĞIMIZ İNDEKSLER / INDEXES

ECONLI T - USA
CABELL'S DIRECTORIES - USA
ASOS İNDEKS - TR
INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL - PL
KWS NET LABOUR JOURNALS INDEX - USA

YAYIN TÜRÜ / TYPE of PUBLICATION

PERIODICAL - ULUSLARARASI SÜRELİ YAYIN
YAYIN ARALIĞI / FREQUENCY of PUBLICATION
6 AYLIK - TWICE A YEAR

DİLİ / LANGUAGE

TÜRKÇE ve İNGİLİZCE - TURKISH and ENGLISH

PRINT ISSN

2146 - 0000

E - ISSN

2146 - 7854

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. Mustafa Necmi İLHAN – Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Özlem ÇAKIR – Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet Merve ÖZAYDIN- Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Nergis DAMA – Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Dr. Elif ÇELİK – ÇASGEM

ULUSLARARASI DANIŞMA KURULU / INTERNATIONAL ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Yener ALTUNBAŞ *Bangor University - UK*
Prof. Dr. Mehmet DEMİRBAĞ *University of Sheffield – UK*
Prof. Dr. Shahrokh Waleck DALPOUR *University of Maine – USA*
Prof. Dr. Tayo FASOYIN *Cornell University - USA*
Prof. Dr. Paul Leonard GALLINA *Université Bishop's University – CA*
Prof. Dr. Douglas L. KRUSE *Rutgers, The State University of New Jersey - USA*
Prof. Dr. Özay MEHMET *University of Carleton - CA*
Prof. Dr. Theo NICHOLS *University of Cardiff - UK*
Prof. Dr. Yıldırım YILDIRIM *Syracuse University - USA*
Doç. Dr. Kevin FARNSWORTH *University of Sheffield - UK*
Doç. Dr. Alper KARA *University of Hull - UK*
Dr. Sürhan ÇAM *University of Cardiff - UK*

ULUSAL DANIŞMA KURULU / NATIONAL ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Ahmet Cevat ACAR Türkiye Bilimler Akademisi
Prof. Dr. Cihangir AKIN Yalova Üniversitesi
Prof. Dr. Yusuf ALPER Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Onur Ender ASLAN Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim AYDINLI Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa AYKAÇ Kırklareli Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet BARCA Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
Prof. Dr. Aydın BAŞBUĞ İstanbul Gelişim Üniversitesi
Prof. Dr. Eyüp BEDİR YÖK
Prof. Dr. Erdal ÇELİK YÖK
Prof. Dr. Toker DERELİ Işık Üniversitesi
Prof. Dr. Gonca BAYRAKTAR DURGUN Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. E. Murat ENGİN Galatasaray Üniversitesi
Prof. Dr. Bülent ERDEM Cumhuriyet Üniversitesi
Prof. Dr. Nihat ERDOĞMUŞ Yıldız Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Halis Yunus ERSÖZ Gençlik ve Spor Bakanlığı
Prof. Dr. Seyfettin GÜRSEL Bahçeşehir Üniversitesi
Prof. Dr. Nükhet HOTAR Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Erdal Tanas KARAGÖL Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Aşkın KESER Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Muharrem KILIÇ Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Tamer KOÇEL İstanbul Kültür Üniversitesi
Prof. Dr. Metin KUTAL Gedik Üniversitesi
Prof. Dr. Adnan MAHİROĞULLARI Cumhuriyet Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet MAKAL Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Hamdi MOLLAMAHMUTOĞLU Çankaya Üniversitesi
Prof. Dr. Sedat MURAT Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Prof. Dr. Süleyman ÖZDEMİR Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet SELAMOĞLU Fenerbahçe Üniversitesi
Prof. Dr. Haluk Hadi SÜMER Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Dilaver TENGİLİMOĞLU Atılım Üniversitesi
Prof. Dr. İnsan TUNALI Boğaziçi Üniversitesi
Prof. Dr. Fatih UŞAN Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Cavide Bedia UYARGİL İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Recep VARÇIN Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Erinç YELDAN İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi
Prof. Dr. Kemalettin AYDIN Sağlık Bilimleri Üniversitesi
Prof. Dr. Yücel UYANIK Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Erdiñç YAZICI Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Oğuz KARADENİZ Pamukkale Üniversitesi
Dr. Gökçe OK İçişleri Bakanlığı

**Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazar(lar)ına aittir.
Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.**

*All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors.
The published contents in the articles cannot be used without being cited.*

Kamu Kurumlarına Yönelik İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi Model Önerisi¹

Proposal for an Occupational Health and Safety Management System Model for Public Institutions

Özge Akaner²

Veysel Özdemir³

Öz

Türkiye’de Kasım 2021 Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) istatistiklerine göre yaklaşık 18 milyon özel sektör; 3 milyon kamu çalışanı bulunmaktadır. 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği (İSG) Kanunu’yla kamu kurumları ve çalışanları da İSG düzenlemelerinin kapsamına alınmıştır. Ancak, Kanun’un yürürlük tarihinden yaklaşık 10 yıl geçmesine rağmen kamu kurumlarına Kanunla getirilen yükümlülükler halen karşılanamamıştır. Bunun önemli nedenlerinden biri kamu kurumlarına Kanun’un yükümlülüklerinin yerine getirilmesinde ve İSG uygulamalarında rehberlik ve danışmanlık yapması öngörülen İSG profesyonellerinin görevlendirilmesi yükümlüğünün yürürlük tarihinin sürekli ertelenmesidir. Kamu yöneticilerinin İSG uygulamaları konusunda teknik bilgisi, birikimi ve deneyiminin olmamasından dolayı İSG kültürü henüz oluşmamıştır. Bu nedenle, Kanun’un gereklerinin yerine getirilmesinde desteğe ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyacın karşılanabilmesi amacıyla kamu yöneticilerine rehberlik edecek, uluslararası standartlar temel alınarak kamu kurumlarına yönelik bir İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi Model Önerisi hazırlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, İSG Yönetim Sistemleri, İş Sağlığı ve Güvenliği, Kamu Kurum ve Kuruluşları

Abstract

According to the statistics of the Social Security Institution (SSI) in November 2021, there are about 18 million private and 3 million public employees in Turkey. Public institutions and employees have also been included in the scope of OHS regulations by Occupational Health and Safety (OHS) Law No. 6331. However, after 10 years the enforcement date of the Law, the obligations imposed on public institutions by Law haven’t still been met. An important reasons is that the obligation to appoint OHS professionals supposed to provide guidance and advice to fulfill obligations of the Law and in OHS practices is constantly postponed. Due to the lack of technical knowledge, background and experience of public managers on OHS practices, OHS culture hasn’t yet been formed. So, support is needed to fulfill the requirements of the Law. To meet

¹ Bu makale, doktora öğrencisi Özge AKANER’in, Prof. Dr. Veysel ÖZDEMİR danışmanlığında yürütülen doktora tezinden türetilmiştir.

² Doktora Öğrencisi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kazaların Çevresel ve Teknik Araştırması Ana Bilim Dalı, ozge.akaner@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2149-2107

³ Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Teknoloji Fakültesi, Endüstriyel Tasarım Mühendisliği Anabilim Dalı, vozdemir@gazi.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9806-9599

Başvuru Tarihi: 14.12.2021
Yayına Kabul Tarihi: 11.02.2022

this need, Proposal for an OHS Management System Model for Public Institutions prepared based on international standards guiding public managers.

Keywords: Occupational Health and Safety Law No. 6331, OHS Management Systems, Occupational Health and Safety, Public Institutions and Organizations

GİRİŞ

Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) tarafından yayınlanan 2021 yılı Kasım ayı istatistiklerine göre Türkiye’de yaklaşık 18 milyon işçi; 3 milyon da devlet memuru bulunmaktadır (SGK, 2021). 2012 yılında yayınlanan 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu’na kadar iş sağlığı ve güvenliği (İSG) ile ilgili yükümlülükler 4857 sayılı İş Kanunu ile düzenlenmekteydi (6331 sayılı İSG Kanunu, 4857 sayılı İş Kanunu). Dolayısıyla da 4857 sayılı İş Kanunu sadece özel sektör işyerlerini ve çalışanlarını kapsamaktaydı.

Özel sektör çalışanları gibi kamu kurumu çalışanları için de sağlıklı ve güvenli bir ortamda çalışmak anayasal bir haktır. İş Kanunu’nda yer alan “işçi” kavramının yerini 6331 sayılı Kanun’da “çalışan” kavramının almasıyla birlikte düzenlemelerin kapsamı da özel sektör işyerleri ve çalışanlarına kamu işyerleri ve çalışanları da eklenerek genişletilmiştir. Ancak, 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu yürürlük tarihinin üzerinden 10 yıla yakın bir süre geçmiş olmasına rağmen, kamu kurumlarına kanunla getirilen yükümlülüklerin birçoğu hala yerine getirilememiştir.

İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu’nun gereklerinin yerine getirilememesinde en büyük sebeplerden biri kamu yöneticilerine İSG uygulamalarında rehberlik ve danışmanlık yapması beklenen İSG profesyonellerini (iş güvenliği uzmanı, işyeri hekimi ve diğer sağlık personeli) görevlendirme yükümlülüğünün yürürlüğünün sürekli ertelenmesidir. İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu’nda belirtilen yükümlülüklerin yerine getirilmesinden birinci derecede işverenler sorumlu tutulmuştur. Bir diğer önemli sebep ise kanunun uygulanmasında kamu işvereni konumunda bulunan kamu yöneticilerinin İSG uygulamaları konusunda yeterli teknik bilgi, birikim ve deneyiminin olmamasıdır. Ayrıca gerek kamu işverenlerinde ve gerekse kamu çalışanlarında İSG kültürü henüz oluşmadığından kanunla gelen yükümlülüklerin yerine getirilmesinde desteğe ihtiyaç duyulmaktadır.

Toplumsal, siyasal ve ekonomik koşulların değişmesi, kamu hizmetlerinde beklentilerin ve kapsamın değişimini de beraberinde getirmiştir. Kamu kurumları her ne kadar en iyi hizmeti sunmaya çalışsalar da maddi kısıtlar, personel yetersizliği gibi sınırlılıklar nedeniyle zaman zaman bu hedefi tam olarak gerçekleştirememektedir (Ün, 2020: 336, 343). Bu araştırmada, kamu hizmetlerindeki kaliteden ödün vermeden kamu işverenlerinin ihtiyaç duyduğu desteğin sağlanabilmesi amacıyla kamu yöneticilerine rehberlik edecek, uluslararası standartlar temel alınarak kamu kurumlarına yönelik bir İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi Model Önerisi hazırlanmıştır. Kamu kurumlarında İSG Kanunu’nun uygulanabilmesi için uluslararası düzeyde kabul edilmiş, uzun zamandır birçok farklı sektörde başarıyla uygulanan, esnek yönetim sistemlerinden faydalanılarak hazırlanan sistematik bir yaklaşım kamu işverenlerine

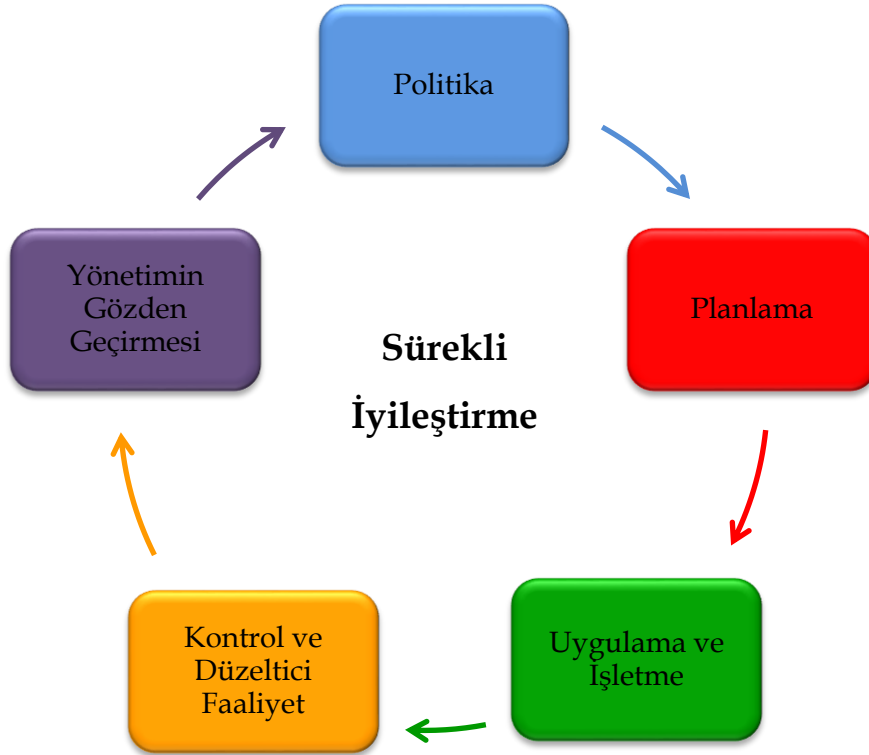
ihtiyaç duydukları desteği sağlayacaktır. Bu çalışmayla hazırlanan İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi Model Önerisi'nin kamu kurumlarında uygulanmasıyla sadece Kanun'un gerekleri yerine getirilmekle kalmayıp aynı zamanda sistemin sürekli iyileştirilmesine de yardımcı olacaktır (Akaner, Ö. Ve Akaner, M., 2016:520).

Bu makale üç bölümden oluşmaktadır. Öncelikle, uluslararası düzeyde en çok kullanılan İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri hakkında bilgi verilmektedir. İkinci bölümde çalışmada kullanılan yöntem ve üçüncü bölümde araştırma bulgularına yer verilmiştir. Daha sonra sonuç ve öneriler açıklanmıştır.

1. İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri

İSG Yönetim Sistemleri, sağlık ve güvenlik performansını iyileştirmek için entegre bir şekilde çalışan; planlama ve gözden geçirme, yönetim organizasyon düzenlemeleri, danışma düzenlemeleri ve belirli program öğelerinin bir kombinasyonu olarak tanımlanabilir (Gallagher, Underhill ve Rimmer, 2003:69). İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi döngüsü Şekil 1'de verilmiştir.

Şekil 1: İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi Döngüsü

Kaynak: Abad, Mondelo ve Llimona, 2002:311.

Uluslararası düzeyde kabul görmüş, esnek yapıya sahip, yıllardır birçok sektörde başarıyla uygulanmış İSG yönetim sistemleri incelendiğinde aşağıda verilen İSG yönetim sistemleri öne çıkmaktadır:

- BS 8800:2004 İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri Rehberi (BSI, 2004)

- ILO OHS 2001: İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri Rehberi (ÇSGB, 2009)
- TS OHSAS 18001: İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi (ÇSGB, 2015)

1.1. BS 8800:2004 İş Sağlığı ve İş Güvenliği Yönetim Sistemleri Rehberi

İş sağlığı ve güvenliğine ilişkin ilk standart metni, İngiliz Standartları Enstitüsü (British Standards Institution, BSI) tarafından BS 8800 olarak 1996 yılında yayımlanmıştır (Koşar, 2017a:2). Kılavuz niteliğindeki bu ilk iş sağlığı ve güvenliği standardı "BS 8800 Mesleki (İş) Sağlık ve Güvenlik Yönetim Sistem Rehberi" olarak İngiliz Standartları Enstitüsü tarafından hazırlanmıştır (BS 8800, 1996). Ancak, kurumların belgelendirilmesine yönelik bir temel oluşturmayan bu standart, İSG yönetim sistemine yönelik şartları içermeyen, bazı kılavuz bilgi ve tavsiyeleri içeren bir standart olarak hazırlandığından belgelendirme amacıyla kullanılması tavsiye edilmemektedir (Serin ve Çuhadar, 2015:54).

BS 8800 İngiliz standardının ilk versiyonu 1996 yılında hazırlanmış; 2004 yılında revize edilmiştir (BSI, 2004:ii). BS 8800, İSG yönetiminin, işletme yönetiminin bir parçası olması gerektiği fikrinden hareketle işletme yönetimine yol gösterecek öneriler içeren bir rehber standarttır (Yılmaz, 2020:163).

BS 8800 standardı,

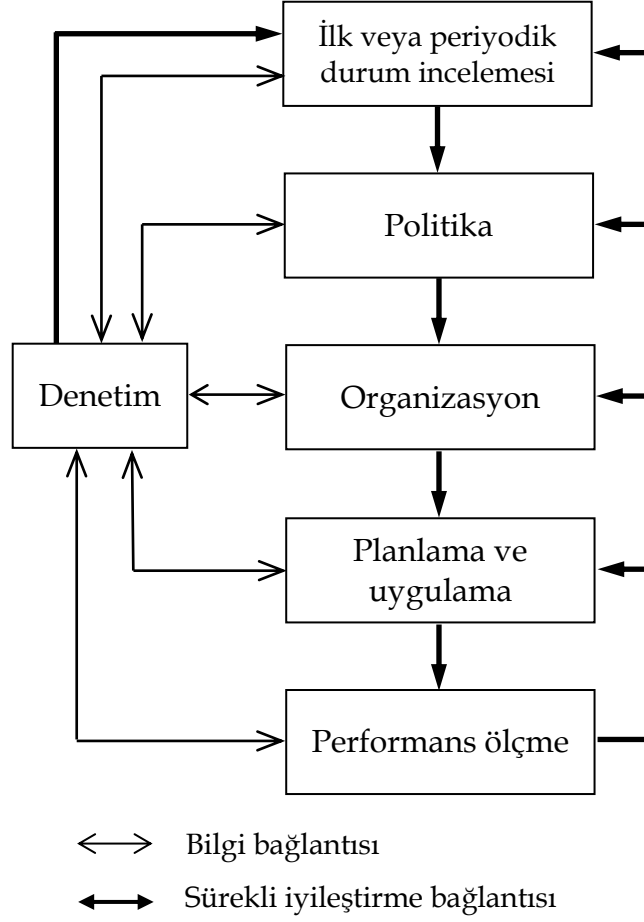
- Çalışanların ve diğer kişilerin maruz kaldıkları riskleri en aza indirmek,
- İş performansını iyileştirmek,
- Kuruluşların piyasada sorumlu bir imaj oluşturmalarına yardım etmek

için İSG yönetiminin işletme yönetimine nasıl entegre edilebileceği konusunda kuruluşlara rehberlik etmeyi amaçlamaktadır (BSI, 2004:ii).

BS 8800 kılavuzu, sadece kuruluş çalışanlarının değil, aynı zamanda sağlık ve güvenlikleri kuruluşun faaliyetlerinden etkilenebilecek diğer kişilerin de korunması için kuruluşların İSG yönetiminde bir çerçeve geliştirmelerine destek olmak amacıyla hazırlanmıştır. Bu kılavuz, İSG yönetiminin kuruluşun genel yönetim sistemine entegre edilmesini sağlamak için tasarlanmıştır. Sağlık ve Güvenlik Yönetimi (Health and Safety Executive, HSE) rehberliğine dayanan bu rehber, sağlık ve güvenlik yönetimi HSG65 ve İSG yönetim sistemlerini bu yaklaşıma dayandırmak isteyen kuruluşlar için hazırlanmıştır.

İş sağlığı ve güvenliği yönetimi ve genel yönetim sistemi içine entegrasyonu ve sürekli iyileştirme döngüsünün bir bölümü Şekil 2'de verilmiştir. Kuruluşlar, Şekil 2'de belirtilen aşamaları izleyerek belirleyecekleri İSG politika ve hedeflerinin uygulanması için prosedürler oluşturabilirler (BSI, 2004:1).

Şekil 2: HSG65 Yaklaşımına Dayalı Başarılı Sağlık ve Güvenlik Yönetimi Unsurları

Kaynak: BSI, 2004:2.

1.2. ILO-OSH 2001: İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri Rehberi

Yeni bir teknik faaliyet alanı olan İSG yönetim sisteminin kurulması için ISO standardı geliştirmek amacıyla bir Uluslararası Standardizasyon Kuruluşu (ISO) üyesi olan İngiliz Standartları Enstitüsü tarafından, 1999 yılının sonunda resmi bir teklif başlatılmıştır. Ancak, bu girişim ILO'nun daha önce başlamış olan çalışmasına rakip olarak görülmüş ve ISO çalışmasını durdurmak için ciddi bir muhalefetle karşılaşarak ILO karşısında başarısızlıkla sonuçlanmıştır (ILO, 2005:38).

İş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemlerine ilişkin ILO Kılavuzları (ILO-OSH 2001), Nisan 2001'de üç taraflı bir Uzmanlar Toplantısında kabul edilmiş; ILO Yönetim Kurulunun Haziran 2001'de Kılavuz İlkelerinin yayınlanmasını onaylamasıyla Kılavuz İlkeler Aralık 2001'de yayınlanmıştır (ILO, 2001).

ILO tarafından geliştirilen İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri Kılavuzu, yönergeler şeklinde tasarlanmıştır. Bu kılavuzun temel amaçları;

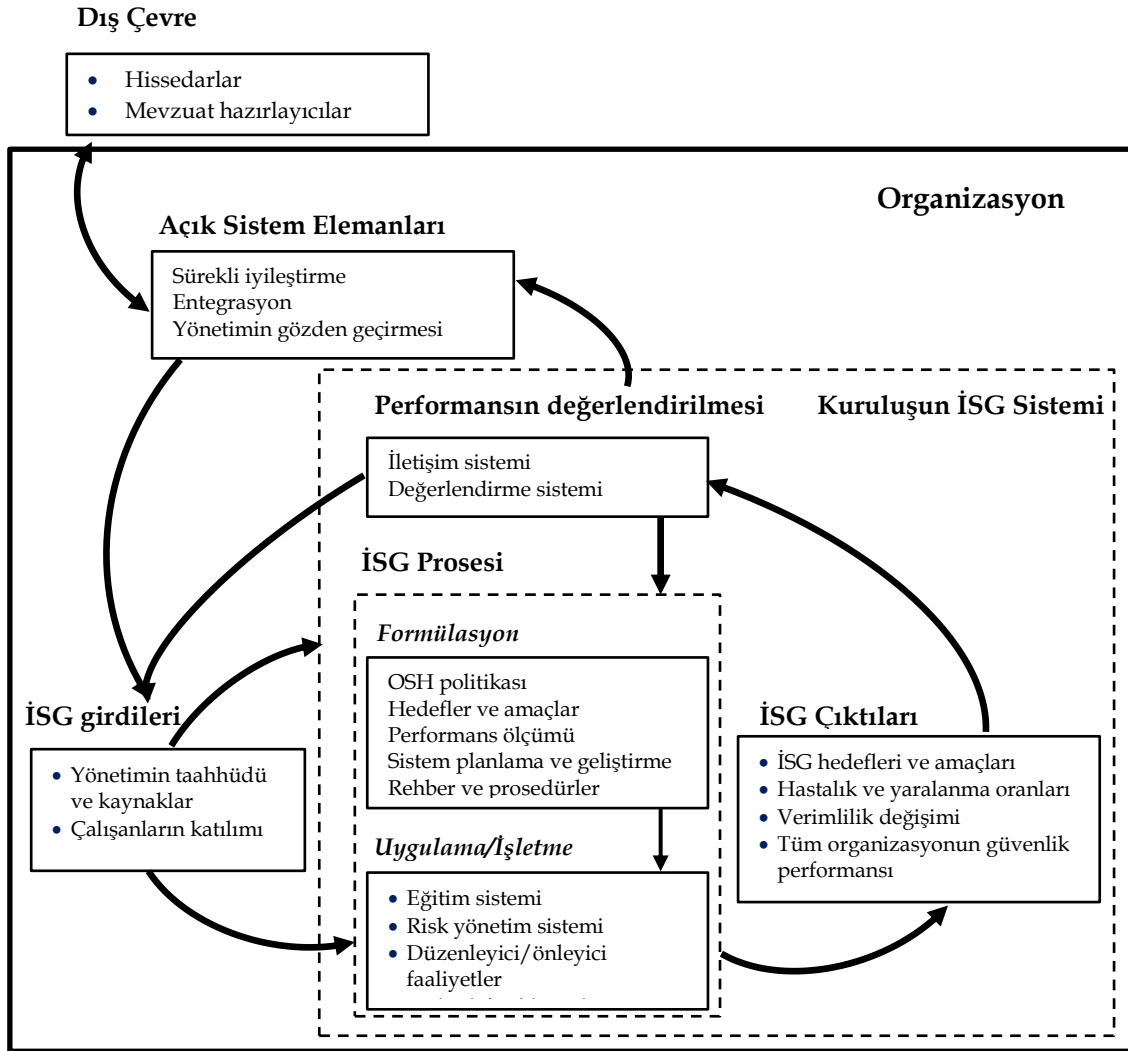
- Ülkelere kendi iş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemleri çerçevelerini kurmaları için yardımcı olmak,
- Kuruluşlara, iş sağlığı ve güvenliği konusunu genel politika ve idari düzenlemeleriyle entegre etmeleri için yol göstermektir.

ILO-OSH 2001: İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri Rehberi; yasal olarak bağlayıcı değildir ve uygulayan ülkelerin ulusal mevzuatlarının veya kabul edilen standartların yerini alması için geliştirilmemiştir. 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'na benzer şekilde ILO-OSH 2001'e göre de işveren, iş sağlığı ve güvenliğini düzenlemekle yükümlü ve sorumludur. İşverenlerin İSG ile ilgili yükümlülüğünü yerine getirebilmeleri için bir İSG yönetim sistemini uygulamaları kolaylık sağlayacaktır. BS 8800:2004 İş Sağlığı ve İş Güvenliği Yönetim Rehber Standardı'na benzer şekilde ILO yönergeleri de İSG performansında sürekli iyileştirme sağlanabilmesi için kuruluşlara ve yetkili kurumlara yol gösterecek pratik bir araç olarak tasarlanmıştır (ÇSGB, 2009:5).

Bu rehber ilk olarak Fransa'da benimsenmiştir. Rehberin tanıtımı için bir değerlendirme rehberi hazırlanarak, bir tanıtım programı düzenlenmiştir. Almanya ve Polonya gibi bazı ülkelerde ise ILO Rehberleri baz alınarak işletmelerde ulusal İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetimi rehberleri geliştirilmiştir (Koşar, 2017b:5).

Genel İSG Yönetim Sistemi değişkenleri Şekil 3'de verilmiştir.

Şekil 3: Genel İSG Yönetim Sistemi Değişkenleri

Kaynak: ILO, 1998:9.

1.3. TS OHSAS 18001: İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi

1996 yılında İngiliz Standartları Enstitüsü tarafından yayınlanan ve kılavuz niteliği taşıyan ilk sağlık ve güvenlik standardı olarak kabul edilen BS 8800 Mesleki Sağlık ve Güvenlik Yönetim Sistem Rehberi, kurumların belgelendirilmesine yönelik bir temel oluşturmamıştır. Her ne kadar İngiliz Standartları Enstitüsü'nden sonra başka belgelendirme kuruluşları tarafından BS 8800'ü temel alarak sağlık ve güvenlik konusunda standartlar yayınlansa da bu standartlar içerik ve uygulama bakımından birbirlerinden farklılıklar göstermiştir. İngiliz Standartları Enstitüsü'nün liderliğinde uluslararası kabul edilebilecek ortak bir sağlık ve güvenlik standardı oluşturulması için bir komisyon toplanması kararlaştırılmıştır (Şahin, 2013:5).

OHSAS 18001, BS 8800 temel alınarak 1999 yılında oluşturulmuştur (Yılmaz, 2020:163). İrlanda Ulusal Standartları Teşkilatı, İngiliz Standartları Enstitüsü gibi birçok kuruluşun katılımı ile OHSAS 18001 (Occupational Health and Safety Management System-İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi) standardı 15 Nisan 1999'da; OHSAS 18001'in uygulama rehberi olan OHSAS 18002 ise Kasım 1999'da yayınlanmıştır. OHSAS 18001, Türk Standartları Enstitüsü (TSE) tarafından kabul edilerek TS-18001 olarak 09 Nisan 2001 tarihinde yayımlanmıştır (Balıkesir Üniversitesi, 2021). OHSAS 18001, diğer standartlardan farklı olarak ürün ve hizmet güvenliğinden çok iş sağlığı ve güvenliğine odaklanmıştır.

TS-OHSAS 18001 İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri Standardı, yasal mevzuatı ve İSG risklerini göz önünde bulunduran bir İSG politikasının ve İSG hedeflerinin geliştirilmesinin sağlanabilmesi için kuruluşlara yardımcı olmak üzere İSG yönetim sisteminin şartlarını belirlemektedir (ÇSGB, 2015:1). OHSAS 18001 İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi, bazı prensipler, adımlar, kurallar içererek İSG çalışmalarının kademeli, sistemli ve bilimsel ilkelere uygun bir şekilde işletmenin bütününde uygulanmasını amaçlayan; İSG çalışmalarının etkin bir şekilde uygulanabilmesi için gereken bir sistemdir (Yılmaz, 2020:1).

OHSAS 18000 İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi'ni uygulamanın kuruluşlara sağladığı yararlar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Çalışanları çalışma ortamlarında karşılaşılabilecekleri olumsuz etkilerinden ve kazalardan koruyarak, rahat ve güvenli bir ortamda çalışmalarını sağlar.
- Çalışanların motivasyonunu ve katılımını artırır.
- İş kazaları ve meslek hastalıkları nedeniyle oluşabilecek iş ve iş gücü kayıplarını en aza indirerek, iş verimini artırır ve maliyetlerin düşürülmesini sağlar.
- İşyerinde alınan önlemlerle, işletmeyi tehlikeye sokabilecek yangın, patlama, makine arızaları gibi olumsuz durumları ortadan kaldırarak işletme güvenliğini sağlar.
- Ulusal ve uluslararası mevzuat ve standartlara uyumu sağlar.
- İş performansını artırır.
- Diğer işletmelere ve müşterilere karşı duyarlı, sorumlu bir imaj oluşturulmasını sağlar.
- Rakiplere karşı üstünlük sağlamaya yardımcı olur.

- Resmi makamlar önünde, işletmenin iş güvenliğine olan duyarlılığının kanıtlanabilmesini sağlar (Avrupa Patent, 2021).

1.4. Diğer İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri

BS 8800:2004 İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri Rehberi, ILO OHS 2001: İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri Rehberi, TS OHSAS 18001: İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sisteminin dışında dünyada uygulanan bazı iş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemi standartları ise şunlardır (Özkılıç, 2005:20):

- QS 9000,
- ISA 2000
- NPR 5001
- OSHA AS/NSZ 4360
- OSHA AS/NSZ 4804

1.5. Kamuda İş Sağlığı ve Güvenliği Uygulamalarında Mevcut Durum

Kamu kurumları ve kamu çalışanları, 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun 30 Haziran 2012 tarihinde yürürlüğe girmesiyle iş sağlığı ve güvenliği düzenlemelerinin kapsamına alınmıştır. Ancak, İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu yaklaşık 10 yıldır yürürlükte olsa da kamu kurumları için kamu işvereni konumundaki kamu yöneticilerine İSG uygulamalarında rehberlik ve danışmanlık yapması beklenen İSG profesyonellerini (iş güvenliği uzmanı, işyeri hekimi, diğer sağlık personeli) çalıştırma yükümlülüğü kanunun yürürlük tarihinden bu yana 02.08.2013, 07.09.2016, 01.07.2017 ve 28.07.2020 tarihlerinde sürekli olarak ertelenmiştir. Hali hazırda kamu kurumlarında İSG profesyoneli çalıştırma yükümlülüğü 31.12.2023 tarihine ertelenmiş durumdadır. Kamu kurumları 2012 yılına kadar İSG mevzuatı kapsamında olmadığından kamu yöneticilerinin iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarına yönelik yeterli bilgi, birikim ve tecrübeleri bulunmamaktadır. Kamu işverenlerine özellikle teknik konularda rehberlik ve danışmanlık yapması öngörülen İSG profesyonellerinin görevlendirilmesi de 10 yıldır sürekli ertelendiğinden kamu kurumlarında İSG mevzuatının uygulanmasında ciddi eksiklikler ve aksaklıklar yaşanmaktadır.

Her ne kadar kamu kurumlarında İSG profesyoneli çalıştırma yükümlülüğü ertelenmiş olsa da 6331 sayılı Kanun ve alt mevzuatıyla getirilen tüm yükümlülükler yaklaşık 10 yıldır yürürlüktedir. Ancak, kamu yöneticilerinde kanunun getirdiği yükümlülükleri İSG profesyonellerinin yerine getireceği algısı bulunduğundan diğer yükümlülüklerin birçoğu da tam olarak yerine getirilememiştir. İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden 3 yıl sonra, 2015 yılında yapılan çalışmada araştırma yapılan 22 kamu kurumunun 14'ünde İSG Kurulu kurulduğu; 11'inde risk değerlendirmesi çalışması yapıldığı; 7'sinde çalışanlara İSG eğitimi verildiği belirlenmiştir (Akaner, 2015:183, 187, 192).

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun uygulanabilmesi için kanun gereği çalışanların işle ilgili sağlık ve güvenliğini sağlamakla yükümlü olan kamu yöneticilerinin, kanunu uygulayacak teknik bilgi ve donanımının olmaması nedeniyle

kamu kurumlarında İSG uygulamalarının tam olarak yapılabilmesi de mümkün olamamaktadır. Bu nedenle de işverenin teknik bilgi ve donanım eksikliğini tamamlaması beklenen İSG profesyonellerinin görevlendirilmesinin yürürlük tarihi olan 31.12.2023'e kadar kanunun kamu kurumlarında uygulanması mümkün görünmemektedir. İSG profesyonellerinin görevlendirilmesi gereken tarih ertelendikçe de bu süreç uzayacaktır. Kamu kurumlarına yönelik bir İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sisteminin uygulanması, bu geçiş sürecinde kamu işverenlerine kolaylık sağlayacaktır.

2. Yöntem

Uluslararası düzeyde kabul görmüş iş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemleri incelenerek Türkiye İSG mevzuatına uygun ve mevzuatın kamu kurumlarında uygulanmasını kolaylaştıracak bir İSG Yönetim Sistemi Model Önerisi geliştirmek amacıyla gerçekleştirilen çalışmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizine ilişkin bilgilere yer verilmektedir.

2.1. Araştırma Modeli

Çalışmada nitel araştırma modellerinden durum çalışması (case study) ve belgesel taramadan (literatür/doküman incelemesi) oluşan karma bir desen kullanılmıştır. Durum çalışması araştırması, araştırmacının zaman içinde sınırlı bir sistemi (vaka) veya çoklu sınırlı sistemleri (vaka) araştırdığı; birden fazla bilgi kaynağını içeren veri toplama araçları (örneğin, gözlemler, röportajlar, görsel-işitsel materyaller ve belgeler ve raporlar) ile ayrıntılı, derinlemesine inceleyerek durum ve durum temelli temaları raporlayan nitel bir yaklaşımdır (Creswell, 2007:73). Durum çalışması modelinin kullanım amacı sistemlerin işleyişinin detaylı olarak incelenmesi ve betimlenmesi olarak ifade edilebilir (Subaşı ve Okumuş, 2017:420). Belgesel tarama, mevcut kayıt ve belgelerin incelenerek veri toplanmasıdır (Karasar, 2005).

Bu çalışmada belgesel tarama yöntemi kullanılarak; literatürdeki benzer çalışma sonuçları, deneyimler ve farklı yaklaşımlar araştırılmıştır. Farklı İSG yönetim standartları incelenerek, Türkiye'deki kamu kurumlarında işin yürütümüne, gerçekleştirilen faaliyetlerin yapısına ve ulusal mevzuatın gerekliliklerine en uygun standartların değerlendirilmeye alınması sağlanmıştır. Belgesel tarama modeli kullanılarak veri kaynakları belirlenmiştir. Çalışmanın "Veri Toplama Araçları" ve "Verilerin Toplanması ve Analizi" bölümleri ise belgesel tarama (literatür incelemesi) ve durum çalışmasından oluşan karma bir desende yürütülmüştür.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın uygulama aşamasında iki farklı çalışma grubu oluşturulmuştur.

1. Çalışma grubunda İSG ve İSG yönetim sistemleri alanları ile ulusal İSG mevzuatına hakim, bu konularda eğitim veren ya da bir kamu kurumunda İSG Yönetim Sistemi kurulumu sırasında görev almış uzmanların bilgisine başvurulmuştur.
2. Çalışma grubunda da benzer şekilde İSG ve İSG yönetim sistemleri alanında eğitim almış ulusal İSG mevzuatına hakim uzmanlardan faydalanılmıştır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Çalışmanın bu aşamasında ilgili ulusal mevzuat maddeleri ile çalışmada kullanılacak standartlar belirlenmiştir. Bu kapsamda bir rehber doküman olan “ILO-OHS 2001 Uluslararası Çalışma Örgütü İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri Rehberi” ile “BS 8800:2004 İş Sağlığı ve İş Güvenliği Yönetim Rehber Standardı” ve daha fazla detay ve dokümantasyon içeren versiyonuyla “TS OHSAS 18001 İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri” standardı çalışmaya dâhil edilmiştir. Bu kaynaklar incelenerek hem araştırmaya konu olan temel öğeler hem de çalışma kapsamında Türkiye’deki kamu kurumları özelinde oluşturulan standardın ana yapısı belirlenmiştir. Mevzuat ve standartlarda yer alan bilgiler ve gereklilikler bu başlıklar altında oluşturulan “İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri ve 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu Karşılaştırma Formu”nda toplanmıştır.

Gerçekleştirilen ön çalışma neticesinde derlenen bilgilerin farklı aşamalarda değerlendirilmesi amacıyla iki ayrı çalışma grubu oluşturulmuştur. Her iki çalışma grubunda da yer alan uzmanlar, hem İSG hem de İSG yönetim sistemleri alanında bilgi sahibi olan bu konuda eğitim almış ve tecrübeli kişilerden seçilmiştir. İlk grupta yer alan uzmanların ayrıca kamu kurumunda İSG Yönetim Sistemi kurulumunda görev almış ya da bu konularda eğitim veren profesyonel kişiler olması istenmiştir.

Karşılaştırma formunda yer alan bilgiler 1. Çalışma Grubunun görüş ve önerilerine sunulmuştur. Elde edilen bilgiler kapsamında “Kamu Kurumlarına Yönelik İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi Standardına İlişkin Standart Metni İfadeleri Uzman Görüşme Formu” hazırlanmıştır. Hazırlanan formda standartta yer alması öngörülen ifadeler yer verilerek ifadelerin uygunluğu ve gerekliliği konusunda ikinci uzman grubunun görüşleri talep edilmiştir.

“Kamu Kurumlarına Yönelik İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi Standardına İlişkin Standart Metni İfadeleri Uzman Görüşme Formu” hazırlanırken Lawshe (1975) tekniği kullanılmıştır. Lawshe tekniğine göre, uzman görüşlerinin her bir madde için “Gerekli”, “Yararlı ama gerekli değil” ve “Gerekli değil” şeklinde üçlü olarak derecelendirilmesi gerekmektedir (Lawshe, 1975:567). Ancak, hazırlanan formda uzman görüşlerine ait derecelendirmeler “Gerekli”, “Kararsızım” ve “Gerekli değil” şeklinde uyarlanmıştır. Hazırlanan Uzman Görüşme Formu, 2. Çalışma Grubundaki uzmanların görüşlerine sunulmuştur.

2.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

1. çalışma grubunda yer alan uzmanların görüş ve önerileri doğrultusunda oluşturulan “Kamu Kurumlarına Yönelik İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi Standardına İlişkin Standart Metni İfadeleri Uzman Görüşme Formu”ndaki maddelere ilişkin 2. çalışma grubundaki uzmanların görüşleri alınmıştır. Lawshe tekniği kullanılarak Kapsam Geçerlik Oranı (KGO) hesaplanmıştır (Lawshe, 1975:567).

Bu araştırma kapsamında uygulanan “Kamu Kurumlarına Yönelik İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi Standardına İlişkin Standart Metni İfadeleri Uzman Görüşme Formu” 2. çalışma grubundaki 30 uzmanın görüşleri alınarak değerlendirilmiştir. Görüşü alınacak uzman sayısının 5-40 arasında olması gerekmektedir (Kuşcu Karatepe ve Atik, 2020:426). 2. çalışma grubunda görüşü alınan

uzmanlardan “Kamu Kurumlarına Yönelik İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi Standardına İlişkin Standart Metni İfadeleri Uzman Görüşme Formu”ndaki maddelerin oluşturulacak standart metninde yer almasını uygun bulup bulmadıklarını “Gerekli”, “Kararsızım” ve “Gerekli değil” şeklinde üçlü derecelendirmeye göre değerlendirmeleri istenmiştir.

Kapsam geçerliliği, bir değerlendirme aracının öğelerinin ne derece alakalı ve belirli bir değerlendirme amacıyla hedeflenen yapıyı ne derece temsil ettiğini belirlemek olarak tanımlanır (Yusoff, 2019:49). Uzmanların değerlendirmelerine dayanılarak standart metni hazırlanırken Eşitlik 1’de verilen formülle Kapsam Geçerlik Oranı (KGO) hesaplanmıştır.

$$KGO = \frac{N_e - N/2}{N/2} \quad (\text{Eşitlik 1})$$

Eşitlik 1’de verilen formülde;

Ne: “Gerekli” seçeneğini işaretleyen uzmanların sayısı;

N: Toplam uzman sayısıdır (Lawshe, 1975:567).

Veneziano ve Hooper (1997) tarafından Lawshe tekniği kullanılarak görüşüne başvurulmuş uzman sayısına göre hazırlanan istatistiksel olarak anlamlı (p<0,05) minimum KGO değerleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: p<0,05 Anlamlılık Düzeyinde En Düşük KGO Değerleri

Uzman Sayısı	Minimum KGO Değeri	Uzman Sayısı	Minimum KGO Değeri
5	0.99	13	0.54
6	0.99	14	0.51
7	0.99	15	0.49
8	0.78	20	0.42
9	0.75	25	0.37
10	0.62	30	0.33
11	0.59	35	0.31
12	0.56	40+	0.29

Kaynak: Veneziano & Hooper, 1997

“Kamu Kurumlarına Yönelik İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi Standardına İlişkin Standart Metni İfadeleri Uzman Görüşme Formu”ndaki her bir madde için elde edilen KGO değerleri hesaplanmış ve 2. çalışma grubunda görüşüne başvurulmuş 30 uzman için Tablo 1’de verilen minimum KGO değeri olan 0,33 ile karşılaştırılmıştır. KGO değeri 0,33’ten küçük olan maddeler elenmiş ve kalan maddelerle “Kamu Kurumlarına Yönelik İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri Standardı” oluşturulmuştur.

KGO değeri 0,33’ten küçük olan maddeler çıkarıldıktan sonra kalan maddeler için KGO’ların ortalamaları alınarak Eşitlik 2’de verilen formülle Kapsam Geçerlik İndeksi (KGİ), hesaplanmıştır (Çam ve Baysan Arabacı, 2010:64). KGİ değeri, değerlendirme

sonucunda kalan maddelerin kapsam geçerlik oranlarının ortalaması olup, 0,67' den büyük olmalıdır (Alpar, 2014:439' den aktaran; Gök ve Gökçen, 2016:54).

$$KGİ = \Sigma KGO / \text{Madde Sayısı} \quad (\text{Eşitlik 2})$$

“Kamu Kurumlarına Yönelik İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi Standardına İlişkin Standart Metni İfadeleri Uzman Görüşme Formu”ndaki her bir madde için Kapsam Geçerlik İndeksi (KGİ) değeri hesaplanmıştır.

Hazırlanan “Kamu Kurumlarına Yönelik İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri Standardı”na Cronbach Alfa Güvenilirlik Analizi yapılmıştır. Genellikle likert türü bir formun güvenilirliğinin hesaplanmasında Cronbach Alfa katsayısı kullanılır (Alpar, 2014: 483). Cronbach Alfa katsayısı, görüşme formunda yer alan maddelerin iç tutarlılığının bir ölçüsü olmanın yanı sıra kullanılan görüşme formundaki maddelerin homojen yapısını açıklamak ya da sorgulamak için de kullanılır. Görüşme formunun Cronbach Alfa katsayısının yüksek olması görüşme formundaki maddelerin birbirleriyle tutarlı ve aynı özelliği ölçen maddelerden meydana geldiğini gösterir. Cronbach Alfa katsayısı, 0-1 aralığında değer almaktadır (Uzunsakal ve Yıldız, 2018:19).

Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısına ilişkin ölçüt değerleri Tablo 2’deki gibidir (Özdamar, 1999’ dan aktaran; Yaşar, 2014:63):

Tablo 2: Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayısına İlişkin Ölçüt Değerleri

Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayısı	Yorum
$0,00 < \alpha < 0,40$	güvenilir değildir
$0,41 < \alpha < 0,60$	düşük güvenirliliktir
$0,61 < \alpha < 0,80$	orta düzeyde güvenilirdir
$0,81 < \alpha < 1,00$	yüksek düzeyde güvenilirdir

Kaynak: Özdamar 1999’ dan aktaran; Yaşar, 2014:63.

Sınıf-içi korelasyon katsayısı, verinin uyumluluğunu analiz etmekte kullanılan istatistiksel bir yöntemdir. Sınıf-içi korelasyon katsayısı, bir gözlemin varyansı ile gerçek puanlamanın gözlenen elamanlar arasındaki değişkenliği ile orantısındır (Everitt, 1996). Sınıf-içi korelasyon katsayısı ile ilgili güvenilirlik aralığı (Youdas, Carey & Garrett, 1991) Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3: Sınıf-içi Korelasyon Katsayısı Güvenirlik Aralığı

Sınıf-içi Korelasyon Katsayısı (ICC)	Yorum
$< 0,69$	Düşük düzeyde güvenirlilik
$0,70 - 0,79$	Yeterli/Orta düzeyde güvenirlilik
$0,80 - 0,89$	Yüksek düzeyde güvenirlilik
$0,90 - 1,00$	Mükemmel düzeyde güvenirlilik

Kaynak: Youdas, Carey & Garrett, 1991.

3. Araştırma Bulguları

Çalışmada amaçlanan rehber standardın hazırlanmasında dünyaca kabul görerek uygulanmış, geliştirilmiş ve iş sağlığı ve güvenliğinin geliştirilmesine olan katkıları gözlemlenmiş olan BS8800, ILO-OSH 2001 ve OHSAS 18001 standartları incelenmiştir. Uygulanması ihtiyari olan bu standartların dışında kamu kurumlarının uymakla yükümlü oldukları ulusal mevzuat temel alınmıştır. Öncelikle standartta yer alacak ana başlıklar belirlenmiştir. Ana başlıklar İSG yönetim standartlarının temel öğeleri, risk değerlendirmesi, eğitimler, sektöre özel bazı dokümanların hazırlanması gibi mevzuattan kaynaklı gereksinimleri içermektedir. Ayrıca, yönetim sisteminin temelini oluşturan ve diğer standartlar ile entegrasyonu sağlayacak politika ve hedefler, sürekli iyileştirme, iç denetim, tedarikçi değerlendirmesi gibi hususlara yer verilmiştir.

Yönetim sisteminin temel öğelerini oluşturan bu öğeler 3 ana grupta toplanarak Tablo 4'te listelenmiştir.

Tablo 4: Belirlenen Sistem Öğeleri

Yönetim Sistemi Temel Öğeleri	Yönetim Sistemi İSG Öğeleri	İSG Mevzuatı
<ul style="list-style-type: none"> • Planlama ve Uygulama • Sürekli İyileştirme • Düzeltici ve Önleyici Faaliyetler • Sorumlulukların Belirlenmesi • İzlenebilirliğin Sağlanması • Kayıtların Kontrolü • Dokümantasyon • Tedarikçi Yönetimi ve Değerlendirmesi • Çalışanların Katılımı • Performans Değerlendirme • Yönetimin Gözden Geçirmesi • İç Denetim • İletişim 	<ul style="list-style-type: none"> • İSG Politikası • İSG Hedefleri • Mevcut Durumun Tespiti • Sağlık Kontrolleri • İSG Eğitimleri • Acil Durum Planları • Risk / Tehlike Kontrol Ölçümleri • Kaza, Ramak Kala ve Meslek Hastalıklarının İncelenmesi • İSG Dokümantasyonu 	<ul style="list-style-type: none"> • İSG Profesyonelinin Görevlendirilmesi • İSG Profesyonelinin Çalışma Süreleri • İSG Birimlerinin Oluşturulması • İSG Kurullarının Faaliyetleri ve Çalışma Biçimi • Risk Değerlendirmesi • Acil Durum Planları • İş Kazası ve Meslek Hastalığı Halinde Yapılması Gerekenler • İSG ve İSG Yönetim Sistemi Eğitimleri • İşe Giriş Muayeneleri • Çalışanın İşe Uygunluğunun Tespiti (Sertifikasyonlar-çok tehlikeli işler için ve İSG profesyonelleri için) • Periyodik Muayeneler • Tedarikçilerde İSG Yönetimi (OSGB gibi İSG hizmeti alınan firmalar ya da alt işverenler tedarikçi olarak alınabilir)

Çalışmada yer alan 3 standart ile 6331 sayılı Kanun ve ilgili alt mevzuatı belirlenen yönetim sistemi temel öğeleri ve İSG öğeleri doğrultusunda karşılaştırılarak bir karşılaştırma formu (İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri ve 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu Karşılaştırma Formu) hazırlanmıştır. Form içerisinde; incelenen mevzuat ve standartlarda yer alan maddeler öğeler bazında tespit edilerek listelenmiştir. Maddelere ilişkin detaylı açıklamalar eklenerek 1. çalışma grubunda yer alan uzmanların görüşüne sunulmuştur.

Uzmanların “İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri ve 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu Karşılaştırma Formu”ndaki her bir madde için verdikleri görüş ve öneriler doğrultusunda “Kamu Kurumlarına Yönelik İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi Standardına İlişkin Standart Metni İfadeleri Uzman Görüşme Formu” hazırlanmıştır. Bu yeni Uzman Görüşme Formunda yer alan maddeler, 2. çalışma grubundaki 30 uzmanın görüşüne sunulmuştur. Uzmanların “Kamu Kurumlarına Yönelik İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi Standardına İlişkin Standart Metni İfadeleri Uzman Görüşme Formu”ndaki her bir maddeye verdikleri cevaplar için Lawshe tekniği kullanılarak Kapsam Geçerlik Oranı (KGO) hesaplanmıştır. 2. çalışma grubunda bulunan 30 uzman için Tablo 1’de verilen minimum KGO değeri, 0,33 olarak belirtilmiştir. Uzmanlardan alınan görüşlere göre formda bulunan her bir madde için hesaplanan KGO değeri minimum değer olan 0,33 ile karşılaştırılmış ve KGO değeri 0,33’ten küçük olan maddeler çıkarılmıştır. Yapılan hesaplamalar sonucunda Uzman Görüşme Formundaki 115 maddeden 4’ü formdan çıkarılmıştır. Kalan 111 madde üzerinde uzlaşma sağlanmıştır. $\alpha=0.05$ düzeyinde nihai forma alınacak maddelerin toplam KGİ değeri 0.88 olarak hesaplanmıştır.

Değerlendirme formunda yer alan her madde için güvenilirlik analizi gerçekleştirilmiştir. Bulunan 0.988 Cronbach Alfa değeri maddeler arasında yüksek düzeyde güvenilirliğinin olduğunu ifade etmektedir.

Çalışmanın güvenilirlik düzeyinin belirlenmesi için uzmanlar arasında uyuma derecesi sınıf-İçi korelasyon katsayısı ile ölçülmüştür. Bulunan değer (ICC=0.981-0.993) mükemmel düzeyde güvenilirlik düzeyinde olduğu görülmüştür. Maddeler Üzerinde Uzmanlar Arasındaki Uyuşma Derecesi Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5: Maddeler Üzerinde Uzmanlar Arasındaki Uyuşma Derecesi

	Sınıf-İçi Korelasyon	Güven Aralığı (% 95)		F	p
		Alt Sınır	Üst Sınır		
Örneklem Ortalaması	0.988	0.981	0.993	1.934	0.000*

* $p < 0.05$ düzeyinde anlamlıdır.

Elde edilen analiz sonuçları doğrultusunda kapsam geçerliliği ve güvenilirliğinin sağlandığı belirlenen değerlendirme formu üzerinde tüm uzmanlar uzlaşmaya ulaşmış olup, formun güvenilir, geçerli ve tutarlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Seçilen nihai ifadeler çalışmanın ilk aşamasında belirlenen temel öğeler doğrultusunda birleştirilerek “Kamu Kurumlarına Yönelik İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri Standardı”na dönüştürülmüştür. Araştırma sonucunda 19 boyut ve 111 madde içeren bir İSG Yönetim Sistemi Modeli geliştirilmiştir. Modelin içerdiği boyutlar şunlardır:

1. Genel Şartlar
2. İSG Politikası
3. İSG Hedefleri
4. Planlama ve Uygulama
5. Sürekli İyileştirme
6. Düzeltici ve Önleyici Faaliyetler
7. Sorumlulukların Belirlenmesi
8. İzlenebilirliğin Sağlanması ve Kayıtların Kontrolü
9. Dokümantasyon
10. Tedarikçi Yönetimi ve Değerlendirmesi
11. Çalışanların Katılımı
12. Performans Değerlendirme
13. Yönetimin Gözden Geçirilmesi
14. İç Denetim
15. İletişim
16. Sağlık Kontrolleri
17. İSG ve İSG Yönetim Sistemi Eğitimleri
18. Acil Durum Planları
19. Risk/Tehlike Kontrol Ölçümleri ve Risk Değerlendirmesi

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’de kamu kurumlarındaki iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları incelendiğinde 2012 yılında 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu’nun yürürlüğe girmesine kadar olan dönemde özellikle ofis ortamında çalışmaların yürütüldüğü kamu kurumlarında İSG konusundaki faaliyetlerin oldukça kısıtlı olduğu görülmektedir. Kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte görev ve yükümlükler belirlenmiş, ancak gerekli finansman ve insan kaynaklarına sahip olunmasına rağmen bu yükümlülüklerin uygulanmasında güçlükler yaşanmıştır. İlgili Kanun ve alt mevzuatı, gereklilikleri belirlerken uygulamaya yönelik toplu bir çalışma planı ortaya koymamıştır. 6331 sayılı Kanun işyerlerini faaliyet alanı temelinde sınıflandırırken kamu-özel ayrımı gözetmemiştir. Ancak, kanuna uyum için gerekli esnek yapıya ve tecrübeye sahip olmayan kamu kurumları, yükümlülüklerin uygulanması noktasında beklenen performansı gösterememiş, bu durum kanunun kamu ile ilgili olarak bazı maddelerinin sürekli ertelenmesine neden olmuştur. Bu bağlamda kamu kurumlarının geçiş sürecinde gerekli adaptasyonu sağlayabilmesi için hem planlamaya hem de uygulamaya yönelik bir rehber dokümana ihtiyaç duyulmaktadır. Bu rehber doküman Türkiye İSG mevzuatı özelinde görev ve sorumlulukları karşılamalıdır. Ayrıca, uluslararası düzeyde kabul görmüş ve başarı ile uygulanmış İSG yönetim sistemi standartlarına uygun bir yapı oluşturulmalıdır. Böyle bir yapı, uluslararası standartların kullanımı ve uygulanması ile elde edilmiş deneyim ve iyileştirmelerin de

yansıtılabilmesi anlamını taşımaktadır. Ayrıca, kurumların İSG ve diğer yönetim sistemlerine entegrasyonuna da olanak sağlayacaktır.

Bu amaçla, uluslararası geçerliliği olan, ofis çalışmalarında etkin kullanılabilecek ve diğer yönetim sistemleri ile entegre edilebilecek İSG yönetim sistemleri incelenerek OHSAS 18001, BS 8800:2004 ve ILO-OHS 2001 standart ve rehber dokümanları üzerinde yoğunlaşmıştır. Mevcut mevzuat yapısı kamu kurumları özelinde incelenerek ilgili görev yetki ve yükümlülükler çıkarılmıştır. Oluşturulacak rehber standart için esas teşkil edecek konular belirlenerek bu konu başlıkları bazında seçilen standartlar ve ulusal mevzuat incelenmiştir. İncelenen standartların ve ulusal mevzuatın ilgili kısımları gruplandırılarak uzman görüşüne sunulmuş ve değerlendirmeleri alınmıştır. Standart metninin oluşturulmasında 2 aşamada gerçekleştirilen uzman görüşlerinin değerlendirme sonuçları esas alınmıştır.

İlk gruptaki uzmanların “İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri ve 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu Karşılaştırma Formu”nda yer alan her bir madde için verdikleri görüş ve öneriler temel alınarak “Kamu Kurumlarına Yönelik İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi Standardına İlişkin Standart Metni İfadeleri Uzman Görüşme Formu” oluşturulmuştur. Uzman Görüşme Formundaki her bir maddeye 2. çalışma grubundaki uzmanların verdikleri cevaplar için KGO değeri 0,33 olarak hesaplanmıştır. Uzman görüşlerine göre formda yer alan her bir madde için hesaplanan KGO değerinin, minimum değer olan 0,33 ile karşılaştırılarak, 0,33’ten küçük olan 4 madde çıkarılarak Uzman Görüşme Formundaki 115 maddeden kalan 111 madde üzerinde uzlaşa sağlanmıştır. $\alpha=0.05$ düzeyinde nihai forma alınacak maddelerin toplam KGİ değeri 0.88’dir. Uzman Görüşme Formunda yer alan her madde için yapılan güvenilirlik analizinde Cronbach Alfa değeri 0.988 olarak bulunmuş ve maddeler arasında yüksek düzeyde güvenilirliğin olduğunu belirlenmiştir. Sınıf-içi korelasyon katsayısı değeri (ICC=0.981-0.993) mükemmel düzeyde güvenilirlik düzeyinde olduğunu göstermektedir.

Yapılan istatistiksel analizler Uzman Görüşme Formunun geçerli ve güvenilir olduğunu ve formda yer alan maddelerin, amaçlanan model önerisinin geliştirilmesine temel oluşturabileceğini göstermektedir. Uluslararası düzeyde kabul görmüş İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemlerine dayalı olarak geliştirilen kamu kurumlarına yönelik İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi Model Önerisi, 19 boyut ve 111 maddeyi içermektedir. Model önerisini oluşturan 19 boyut şunlardır: Genel Şartlar, İSG Politikası, İSG Hedefleri, Planlama ve Uygulama, Sürekli İyileştirme, Düzeltici ve Önleyici Faaliyetler, Sorumlulukların Belirlenmesi, İzlenebilirliğin Sağlanması ve Kayıtların Kontrolü, Dokümantasyon, Tedarikçi Yönetimi ve Değerlendirmesi, Çalışanların Katılımı, Performans Değerlendirme, Yönetimin Gözden Geçirilmesi, İç Denetim, İletişim, Sağlık Kontrolleri, İSG ve İSG Yönetim Sistemi Eğitimleri, Acil Durum Planları, Risk/Tehlike Kontrol Ölçümleri ve Risk Değerlendirmesi’dir.

Oluşturulan standart metni kamu kurumları için gerçekleştirilmesi gereken faaliyetleri tanımlamasının yanı sıra bir planlamaya da imkân sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. TSE standart doküman formatına uygun olarak hazırlanan İSG Yönetim Sistemi Model Önerisinin kamu kurumlarında İSG uygulamalarına rehberlik edeceği öngörülmektedir.

Kamu Kurumlarına yönelik İSG Yönetim Sistemi Rehberinin kamu kurumlarında uygulanmasının sağlanmasıyla, uygulama sonrası değişen/gelişen şartlara dair verileri değerlendirmeye yönelik izleme araştırmalarının yapılmasında yarar görülmektedir.

Kaynakça

- 4857 sayılı İş Kanunu. (2003). T.C. Resmî Gazete (25134, 10 Haziran 2003).
- 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu. (2012). T.C. Resmî Gazete (28339, 30 Haziran 2012).
- Abad, J., Mondelo, P. R. and Llimona, J. (2002). "Towards an International Standard on Occupational Health and Safety Management". *International Journal of Occupational Safety and Ergonomics (JOSE)* Vol. 8, No. 3, London, U.K., 309-319.
- Akaner, Ö. (2015). *Kamuda İş Sağlığı ve Güvenliği Uygulamaları*, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenli Eğitim ve Araştırma Merkezi, Uzmanlık Tezi, Ankara, 183, 187, 192.
- Akaner, Ö. ve Akaner, M. (2016, 8-11 Mayıs). *Kamu Kurumlarında 6331 Sayılı Kanun Kapsamındaki İSG Faaliyetlerinin Uygulanmasında İSG Yönetim Sistemlerinin Rolü*. İş Sağlığı ve Güvenliği Konferansında sunuldu; İstanbul, 523-524.
- Alpar, R. (2014). *Spor Sağlık ve Eğitim Bilimlerinden Örneklerle Uygulamalı İstatistik ve Geçerlik-Güvenirlilik*, Ankara: Detay Yayıncılık, 439, 483.
- Avrupa Patent (2021). *OHSAS'ın Uygulamanın Yararları*. Web: avrupapatent.com/tr/blog/ohsas-in-uygulamanin-yararlari-58 (Erişim: 01 Aralık 2021).
- Balikesir Üniversitesi (2021). *İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri*. Web: http://w3.balikesir.edu.tr/~ekaraman/ISG_I/ISG_I_4.h.pdf (Erişim: 20 Haziran 2021).
- British Standards Institution (BSI). (2004). *BS8800:2004 British Standard Occupational Health and Safety Management Systems – Guide*. UK, s.ii, 1, 2.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative Inquiry & Research Design: Choosing Among Five Approaches (2. Baskı)*. USA: SAGE Publications, 73.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB), İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü (2009), *İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri Rehberi ILO-OSH 2001*, 5.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) (2015). *Türk Standardları Enstitüsü (TSE), TS 18001 İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri – Şartlar*, Kasım 2014, Tadil+2. Baskı, 1.
- Çam, M. O. ve Baysan Arabacı L. (2010). "Tutum Ölçeği Hazırlamada Nitel ve Nicel Adımlar". *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi* - 2010 (2), 64.
- Everitt, B. (1996). *Making Sense of Statistics in Psychology*. Oxford: Oxford University Press.
- Gallagher, C., Underhill, E. and Rimmer, M. (2003). "Occupational Safety and Health Management Systems in Australia: Barriers to Success". *Policy and Practice in Health and Safety*, vol. 1, no. 2, pp. 67-81.

- Gök, B. ve Gökçen, H. (2016). "Uzaktan Eğitim Hizmet Kalite Ölçeği (UE-SERVQUAL) Geliştirme: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması". *Yönetim Bilişim Sistemleri Dergisi*, 1 (3), 54.
- International Labour Office (ILO) (1998). *IOHA Report to ILO on an International OHSMS*. Geneva, 9.
- International Labour Office (ILO) (2001). *Guidelines on occupational safety and health management systems ILO-OSH 2001*. Geneva.
- International Labour Office (ILO) (2005). *Port Safety and Health Audit Manual*. Geneva, 38.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma ve Yöntemi (15. Baskı)*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Koşar, M., (2017a). *İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemlerinin Gelişimi*, Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri Ders Notları, Erzurum, 2.
- Koşar, M., (2017b). *Avrupa Birliğinde İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri*, Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri Ders Notları, Erzurum, 5.
- Kuşcu Karatepe, H. ve Atik, D. (2020). "Genel Politik Etkinlik Ölçeği: Sağlık Çalışanlarında Bir Ölçek Geliştirme Çalışması". *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 413-434.
- Lawshe, C. H. (1975). "A Quantitative Approach to Content Validity". *Personnel Psychology*, 28(4), 563-575.
- Özdamar, K. (1999). *Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi*. 1. Kaan Kitabevi, Eskişehir.
- Özkılıç, Ö. (2005). *İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri ve Risk Değerlendirme Metodolojileri*. Ankara: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, 20.
- Serin, G., Çuhadar M. T. (2015). "İş Güvenliği ve Sağlığı Yönetim Sistemi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Teknik Bilimler Dergisi*, 5(2), 54.
- Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) (2021), *2021 yılı Ağustos Ayı İstatistikleri*. Web: http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/aylik_istatistik_bilgileri (Erişim: 01 Aralık 2021)
- Subaşı, M. ve Okumuş, K. (2017). Bir Araştırma Yöntemi Olarak Durum Çalışması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 420.
- Şahin, S. (2013). "OHSAS 18001 İş Sağlığı ve Güvenliği Sistemi'nde İnsan Kaynakları Yönetimi'nin Yeri ve Önemi". *Akademik Bakış Dergisi*, 38, 5.
- Uzunsakal, E. ve Yıldız, D. (2018). "Alan Araştırmalarında Güvenilirlik Testlerinin Karşılaştırılması ve Tarımsal Veriler Üzerine Bir Uygulama". *Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 1, 19.
- Ün, L. (2020). "Kamu Hizmetinin Görülmesinde Vatandaş Katılımını Özendirici Bir Yöntem Ödüllendirme". *Premium e-Journal of Social Sciences (PEJOSS)*, 4(9), 335-345.

- Veneziano L. and Hooper J. (1997). "A Method For Quantifying Content Validity of Health-Related Questionnaires". *American Journal of Health Behavior*, 21(1):67-70.
- Yaşar, M. (2014). "İstatistiğe Yönelik Tutum Ölçeği: Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması". *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 36, 63.
- Yılmaz, F. (2020). *İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri*. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi İş Sağlığı ve Güvenliği Programı Ders Notu. İstanbul, I, 163-164.
- Youdas J. W., Carey J. R. and Garrett TR (1991). "Reliability of Measurements of Cervical Spine Range of Motion – Comparison of Three Methods". *Physical Therapy*, 71(2). 98-104.
- Yusoff, M. S. B. (2019). "ABC of content validation and content validity index calculation". *Education in Medicine Journal*, 11(2), 49-54. Web: <https://doi.org/10.21315/eimj2019.11.2.6> (Erişim: 14 Ekim 2021)